

Polskie Towarzystwo Medycyny Nuklearnej

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

dr n. tech. Adam Bajera
Członek honorowy PTMN

TREŚĆ

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

Skala cząstek fundamentalnych i oddziaływań podstawowych

- Skala jądra atomu - Skala atomu**
- Skala cząsteczki - Skala makroskopowa**

Organizacja materii w modelu standardowym

**Skala cząstek fundamentalnych
i oddziaływań podstawowych**

Skala jądra atomowego

Skala atomowa

Skala cząsteczkowa

Skala makroskopowa

**SKALA CZĄSTEK
FUNDAMENTALNYCH
I ODDZIAŁYWAŃ PODSTAWOWYCH**

Skala cząstek fundamentalnych i oddziaływań podstawowych

Model standardowy wprowadza 12 cząstek, z których zbudowana jest materia, zwanych fermionami i 12 cząstek, odpowiedzialnych za przenoszenie oddziaływań między innymi cząstkami, zwanych bozonami („cząstek promieniowania”).

Bozony

- gluony odpowiedzialne za oddziaływania silne
- wuony i zeton odpowiedzialne za oddziaływania słabe
- foton, który pośredniczy w przenoszeniu oddziaływań elektromagnetycznych

Fermiony

- kwarki
- leptony

Skala cząstek fundamentalnych i oddziaływań podstawowych

Nowe teorie

Obecnie zaczyna panować przekonanie, że model standardowy jest teorią tymczasową i trwają intensywne prace nad znalezieniem teorii bardziej podstawowej – być może cząstki uważane za „elementarne” przez model standardowy, w nowej teorii okażą się cząstkami złożonymi; fizycy mają też nadzieję, że będzie ona zawierała cząstki nieujęte w modelu standardowym.

Chodzi tu przede wszystkim o hipotetyczne grawitony, które miałyby być odpowiedzialne za przenoszenie oddziaływań grawitacyjnych. Ogólna teoria miałaby łączyć wreszcie wszystkie cztery typy podstawowych oddziaływań w przyrodzie.

Skala cząstek fundamentalnych i oddziaływań podstawowych

Nowe teorie

Według teorii superstrun, każda cząstka fundamentalna jest przejawem innego rodzaju drgań superstruny (struny drgają bezustannie w sposób podobny jak fale stojące: cząstki miałyby być obrazem drgań analogicznie jak orbitale atomowe w modelu atomu Bohra są węzłami fali stojącej według teorii fal materii).

Istnieje też grupa modeli zwanych supersymetrycznymi. Przewiduje ona, że każda ze znanych cząstek ma swego, nieodkrytego jeszcze, supersymetrycznego partnera, zwanego s-cząstką. Mają one większą masę niż „zwykłe” cząstki. Rozważania teoretyczne sugerują, że masa ich może leżeć w obszarze kilkuset GeV do 1 TeV, czyli nieco poza zasięgiem istniejących akceleratorów.

SKALA JĄDRA ATOMU

Skala jądra atomu

Jądro atomowe tworzą dwa – będące barionami – nukleony: proton i neutron. Sprawia to, że neutron ma zerowy ładunek, a proton równy $+1 e$.

Protony odpychają się elektrostatycznie, jednak jądro utrzymywane jest w całości przez oddziaływanie tzw silne. Działa ono tylko na niewielką odległość, dlatego jądra zbyt duże i masywne stają się nietrwałe, co prowadzi do samorzutnego ich rozpadu.

Jądro atomowe o określonej liczbie protonów i neutronów nazywamy nuklidem. Nuklidy o jednakowej liczbie protonów, a różnej neutronów, to izotopy, o jednakowej liczbie neutronów, a różnej protonów, to izotony, zaś o jednakowej liczbie masowej, lecz różnych liczbach protonów i neutronów, to izobary.

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

SKALA ATOMU

Skala atomu

Obiekt fizyczny złożony z jądra atomowego i znajdujących się w otoczeniu jądra (ale w odległości znacznie większej niż promień jądra), związanych z nim oddziaływaniem elektromagnetycznym (siłą elektrostatyczną), elektronów to atom. Nazwa ta pochodzi z greckiego *ἄτομος* – niepodzielny, gdyż kiedyś uważano go za najprostszy składnik materii.

Elektron w atomie może znajdować się w jednym z wielu możliwych tzw. stanów kwantowych, opisywanych matematycznie tzw. funkcją falową, z której wynika m.in. prawdopodobieństwo znalezienia tej cząstki w zadanym obszarze. Falowa natura cząstek elementarnych sprawia, że ich położenie nie jest ściśle określone.

Skala atomu

Niekiedy, za Feynmanem, mówi się o chmurze elektronowej (o gęstości i kształcie zależnych od stanu kwantowego), zamiast o elektronie w atomie, dla podkreślenia, że elektron powinien być traktowany raczej jako obiekt rozmyty, zgodnie z jego falową naturą.

Dozwolone prawami mechaniki kwantowej stany elektronu w atomie, są opisywane przez funkcje falowe zwane orbitalami atomowymi.

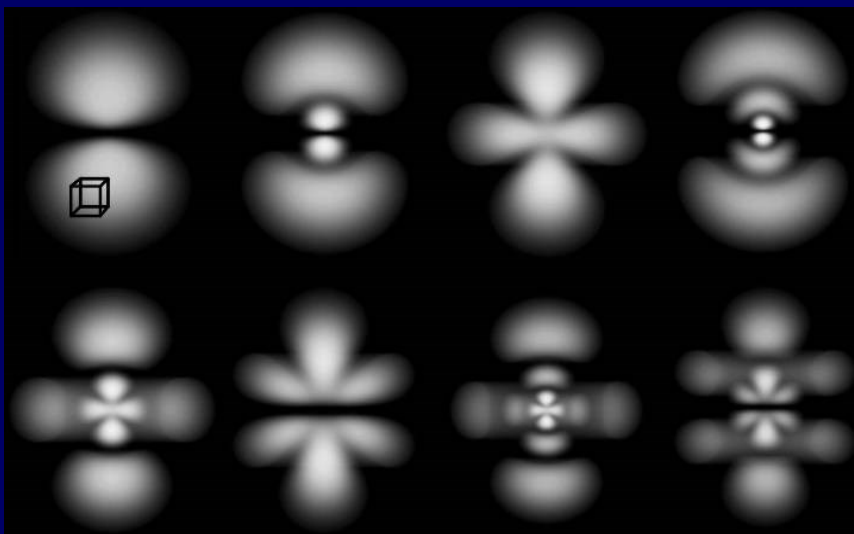
Energia elektronu, kręt (orbitalny moment pędu), spin oraz orientacja przestrzenna wektorów krętu i spinu mogą przybierać wyłącznie wartości nieciągłe (skwantowane), określone przez liczby kwantowe: n, l, ml, s, ms .

Skala atomu

Według Zakazu Pauliego sprawia, że dwa elektrony nie mogą być w stanie o tych samych wartościach wszystkich liczb kwantowych. Trzy liczby kwantowe: n , l , m_l , wyznaczają tzw. orbital.

Orbitale atomowe grupują się w tzw. powłoki i podpowłoki elektronowe. Przypisanie elektronów poszczególnym podpowłokom to tzw. konfiguracja elektronowa atomu.

Kształty orbitali – miejsc w których najbardziej prawdopodobne jest znalezienie elektronu.

Skala atomu

Atom, w którym liczba elektronów jest różna od liczby protonów (co powoduje posiadanie przez atom niezerowego wypadkowego ładunku elektrycznego) nazywamy jonem.

Zbiór atomów o tej samej liczbie protonów w jądrze (liczbie atomowej), to pierwiastek chemiczny. Atomy jednego pierwiastka mogą różnić się liczbą neutronów w jądrze – są to tzw. izotopy.

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

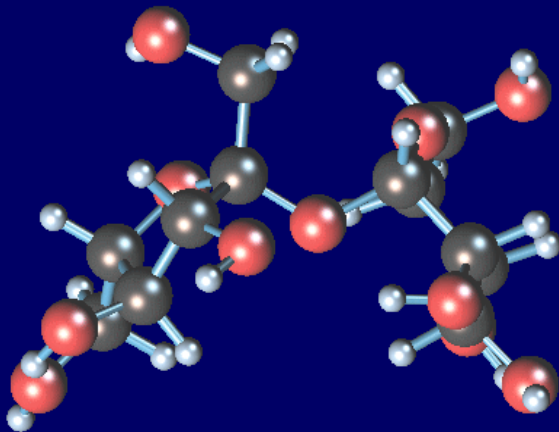

SKALA CZĄSTECZKI

Skala cząsteczki

Atomy mogą łączyć się w cząsteczki, których względną trwałość zapewniają wiązania chemiczne. Wiązania chemiczne powstają dzięki wymianie elektronów między atomami, która może odbywać się na dwa sposoby: kowalencyjny i jonowy.

Schematyczny model najbardziej prawdopodobnego położenia atomów w cząsteczce sacharozy i wiązań między nimi.

Skala cząsteczki

Najmniejsze cząsteczki zawierają tylko dwa atomy (np. H^2), największe mogą liczyć nawet setki milionów atomów (np. DNA). Największe cząsteczki można już obserwować z użyciem mikroskopu optycznego.

Wiązanie kowalencyjne polega na współnianiu par elektronów przez dwa lub więcej atomów. W kategoriach mechaniki kwantowej współniowane pary elektronów obsadzają odpowiednie orbitale molekularne.

Wiązanie jonowe polega na trwałym przeniesieniu elektronów z jednego atomu na drugi, w efekcie którego na jednym z atomów tworzy się całkowity ładunek ujemny, a na drugim dodatni. W efekcie powstaje para jonowa, która jest związana z sobą zwykłymi oddziaływaniami elektrostatycznymi.

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

SKALA MAKROSKOPOWA

Skala makroskopowa

Obok wiązań atomowych istnieją oddziaływania, w których elektrostatycznie oddziałują całe cząsteczki. Oddziaływania te starają się związać cząsteczki ze sobą w większe struktury (agregaty, krystality). Przeciwstawia się temu ciągły ruch cząsteczek, którego makroskopowym przejawem jest temperatura.

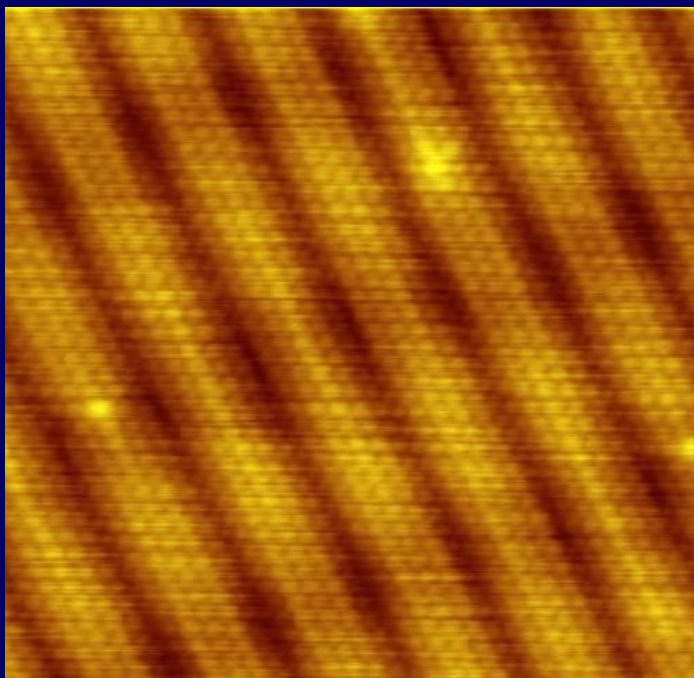
Za pomocą oddziaływań międzycząsteczkowych (siły Van Der Waalsa, wiązania wodorowe itp.) cząsteczki chemiczne niekiedy łączą się w tzw. cząstki supramolekularne.

Cząstki supramolekularne odgrywają kluczową rolę w funkcjonowaniu organizmów żywych. Część tego rodzaju cząstek jest na tyle duża, że da się je obserwować pod mikroskopem optycznym.

Skala makroskopowa

W skali makroskopowej z czterech oddziaływań obserwowalne są jedynie oddziaływania elektromagnetyczne i grawitacja, gdyż zanikają one najwolniej wraz z odległością.

Obraz ze skaningowego mikroskopu tunelowego pokazujący pojedyncze atomy złota.

BUDOWA MATERII WG MODELU STANDARDOWEGO

Koniec tematu

Kompilacja - adam.bajera@euromail.pl